

vergiden muaf olarak da 7 kişi bulunmaktadır²⁶. Her hanede beş kişinin yaşadığı kabul görüldüğü dikkate alınarak 1530 yılında köyde 20 x 5 : 100 + 4 kara + 3 pîr (ihtiyar): 107 kişinin yaşadığı söylenebilir.

Karahisâr-ı Sâhib ve Kütahya sancakları ikisi bir arada Müsellem sancağıdır. Bu dönemde Karahisâr-ı Sâhib tîmâr olarak Anadolu Eyâletine bağlıdır.

XIX. yüzyılın ilk yarısında (1800-1850) Erkmén Köyü gerçek hane sayısı elli bir, Çakırköy köyünün ise otuzdur²⁷. Köy adlarında Aksaz Köyüne rast gelinmediğine göre yüzyılın ilk yarısında Aksazda oturan yoktur. Her hanede beş kişi yaşadığını kabul ederek belirtilen yüzyılın ilk yarısında köyde 51 x 5 : 255 kişinin yaşadığı söylenebilir.

Erkmén Köyü 1905 yılında 110 hanedir. Köyde 353 erkek, 366 bayan olmak üzere toplam 719 kişi yaşamaktadır. 1907 yılında köyde beş hanenin aratarak 115 haneye ulaştığı görülür²⁸.

1905 yılında hanelerin nüfus dağılımı şöyledir:²⁹

Hane No	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi Rûmî/Miladi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedeki bulunan kişi sayısı
1	Yalcalıoğlu Mehmet	1273/1857	1	1	2
2	Keşşâfoğlu Hüseyin	1291/1875	2	3	5
3	Çobanoğlu Ahmet	1287/1871	3	3	6
4	Kadiroğlu damadı Ekşioğlu Emin	1282/1866	4	2	6
5	Kuşoğlu Ömer	1287/1871	6	9	15
6	Köroğlu Hüseyin	1292/1876	1	5	6
7	Kuşoğlu Ali	1270/1854	6	11	17
8	Bayramoğlu Ali	1252/1837	8	7	15
9	Keloğlanoğlu Mustafa	1265/1849	3	1	4
10	Kuşoğlu Ömer	1248/1833	7	7	14
11	Tekelioğlu Mehmet	1244/1829	4	4	8
12	Emiroğlu Ali	1282/1866	4	2	6
13	Kuşoğlu Osman	1255/1840	4	5	9
14	Dellaloğlu Ali	1269/1853	4	3	7
15	Erkménli Mustafa	1253/1838	3	5	8
16	Kadiroğlu kerimesi Ummahan	1280/1864	0	2	2
17	Ayvalılı Haliloğlu Hacı Mehmet	1256/1840	2	2	4
18	Caferoğlu Ömer	1280/1864	4	4	8

26 438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Ankara 1993, 158 (Tahrir bilgileri Afyonkarahisar Kocetepe Üniversitesi A.İ.İ.T. Okutmanı Mustafa Karazeybek tarafından okunmuştur).

27 Zübeyde Tiryakioğlu Kazak, XIX. Yüzyıl İlk Yarısında Şer'îye Sicillerine Göre Karahisâr-ı Sabîb Sancağı, Gazi Üniversitesi Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s. 37.

28 Hüdâvendîgar Vilâyeti Salname-i Resmîyesi, def'a: 34, Bursa H. 1325.

29 Nüfus kayıtlarının çıkarılmasında yardımlarını gördüğüm Ahmet Ergen'e teşekkür etmeyi görev addederim.

Hane No	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi Rûmî/Miladi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedede bulunan kişi sayısı
19	İmamoğlu Mehmet	1285/1869	1	2	3
20	Balıkoğlu Mustafa	1278/1862	4	4	8
21	Böcekoğlu mehmet	1256/1840	8	9	17
22	Memişoğlu Hacı Ali	1258/1842	8	8	16
23	Memişoğlu Osman	1277/1861	3	3	6
24	Memişoğlu Hasan	1296/1880	8	9	17
25	Böcekoğlu Hacı Kadir	1289/1873	1	3	4
26	Velioğlu Abdullah	1255/1840	3	5	8
27	Salihoğlu Salih	1282/1866	3	6	9
28	Deli Ahmetoğlu İbiş Mustafa	1287/1871	2	2	4
29	Emiroğlu Hüseyin	1252/1837	9	9	18
30	Bacakoğlu Ali	1250/1835	6	7	13
31	Balıkoğlu İsmail	1292/1876	5	5	10
32	Alioğlu Ali	1295/1879	9	5	14
33	Ömeroğlu Halil	1286/1870	2	2	4
34	Kurt Musaoğlu Satılmış	1285/1869	3	4	7
35	Kara Velioğlu Ali	1285/1869	1	2	3
36	Çalışlarlıoğlu Ahmet	1277/1861	3	2	5
37	Eyüpoğlu Ömer Nuri	1292/1876	4	5	9
38	Hacı Hasan oğlu Hüseyin	1257/1841	2	3	5
39	Badakoğlu Mustafa	1280/1864	4	5	9
40	Kara Velioğlu Ahmet	1277/1861	3	2	5
41	Abazaoğlu İbrahim	1272/1856	4	4	8
42	Kuşoğlu Mustafa	1265/1849	2	2	4
43	Deli Ahmetoğlu Mehmet	1288/1872	2	5	7
44	Hasan Çavuşoğlu İsmail	1292/1876	3	2	5
45	Çalışlarlıoğlu İbrahim	1286/1870	1	4	5
46	Kuşoğlu Hüseyin	1272/1856	4	3	7
47	Cıkrıklı Kerimoğlu Halil	1278/1862	3	5	8
48	Haliloğlu Hasan	1305/1889	2	3	5
49	Kara Velioğlu Hüseyin	1275/1859	4	5	9
50	Köseoğlu Mehmet	1255/1840	6	4	10
51	Kuşoğlu Mehmet	1258/1842	3	1	4
52	Ali Kahya oğlu Ali	1279/1863	4	1	5
53	İmamoğlu Musa	1282/1866	4	3	7
54	İmamoğlu Apil	1299/1883	3	5	8
55	Eğrioğlu Süleyman	1289/1873	2	6	8
56	Bayramoğlu İbrahim	1288/1872	3	4	7

Hane No	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi Rûmî/Miladi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedede bulunan kişi sayısı
57	Salihoglu Hasan	1269/1853	4	1	5
58	Kuşoglu Hüseyin	1279/1863	9	4	13
59	Kurt Musaoğlu Ahmet	1289/1873	3	1	4
60	Ceddioglu Abdurrahman	1280/1864	2	3	5
61	Boduroğlu İbrahim	1290/1874	3	6	9
62	Bayramoğlu Osman	1288/1872	1	3	4
63	Davulcuoğlu Mehmet Ali	Kütahya 1295/1879	1	1	2
64	Haliloğlu İbrahim	1261/1845	3	3	6
65	Arapoğlu Mehmet	1285/1869	6	5	11
66	Keleşoğlu zevcesi Fatma	1260/1844	1	1	2
67	Caferoğlu İsmail	1305/1889	1	1	2
68	Kadiroğlu İsmail	1272/1856	3	3	6
69	Caferoğlu Salih	1257/1841	1	1	2
70	Caferoğlu Ali Osman	1269/1853	7	4	11
71	Abazaoğlu Hasan	1278/1862	3	2	5
72	Cıkcıkoğlu Abdullah	1307/1891	1	1	2
73	Bayramoğlu Süleyman	1258/1842	1	2	3
74	Memişoğlu Hizmetkârı Hasan	1295/1879	2	3	5
75	Şehirli Habiboğlu zevcesi Fatma	1294/1878	1	2	3
76	Alioğlu Ömer	1291/1875	6	1	7
77	Böcekoğlu Ömer	1296/1880	3	5	8
78	Hacı Osmanoğlu Satılmış	1273/1857	3	2	5
79	Bacakoğlu Ömer	1290/1874	3	3	6
80	Velioğlu Mustafa	1269/1853	4	1	5
81	İmamoğlu Mehmet	1312/1896	1	2	3
82	Keleşoğlu Ömer	1301/1885	2	3	5
83	Memişoğlu Mehmet	1275/1859	4	5	9
84	Keloğlanoğlu Ahmet	1285/1869	2	3	5
85	Bayramoğlu Mustafa	1277/1861	2	2	4
86	Keleşoğlu Mehmet	1296/1880	2	2	4
87	Âyânoğlu Mehmet	1280/1864	2	2	4
88	İsaoğlu Ali	1264/1848	2	1	3
89	Deli Ahmetoğlu İbrahim	1291/1875	4	1	5
90	Keloğlanoğlu Mehmet	1271/1855	4	3	7
91	Muhsanoğlu Ali	1281/1865	4	4	8
92	Balıkoğlu zevcesi Emiş	1280/1864	0	2	2
93	Keloğlanoğlu Musa	1280/1864	3	0	3

Hane No	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi Rûmî/Miladi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedede bulunan kişi sayısı
94	Caferoğlu Kerim Ali	1313/1897	1	1	2
95	Böcekoğlu Ahmet	1296/1880	3	4	7
96	Bayramoğlu Ahmet	1291/1875	1	4	5
97	Tülüoğlu Halil	1277/1861	3	1	4
98	Boduroğlu Ali	1283/1867	3	2	5
99	Boduroğlu Hüseyin	1258/1842	3	3	6
100	Boduroğlu Hacı Mustafa torunu Mustafa	1278/1862	2	3	5
101	Arapoğlu Hasan	1296/1880	1	3	4
102	Çolakoğlu Ali	1281/1865	3	2	5
103	Haliloğlu Kadir	1291/1875	1	3	4
104	Dellaloğlu Osman	1275/1859	5	5	10
105	Çavuşoğlu Mehmet	1301/1885	3	3	6
106	Kuşoğlu Hasan	1275/1859	5	4	9
107	Kel Hasan oğlu İsmail	1280/1864	2	2	4
108	Velioğlu Abdullah	1294/1878	2	2	4
109	Boduroğlu Mustafa	1297/1881	2	0	2
110	Salih oğlu Mustafa	1302/1886	1	0	1
Toplam nüfus:			353	366	719
			Erkek	Kadın	Toplam

R. 1341/M. 1925 yılı nüfus istatistiki³⁰

Hane no:	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi	Hâne büyüğünün vefat tarihi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedede bulunan kişi sayısı
1	AliKahya oğlu Ali (Varol)	1279/1863	22.12.1938	3	3	6
2	Bayramoğlu Eyüp (Bayram)	1320/1904	03.09.1982	1	3	4
3	Kuşoğlu Mustafa (Sargün)	1314/1898	03.03.1937	2	1	3
4	Keleşoğlu Mahmut (Ertürk)	1314/1898	14.05.1970	3	2	5
5	Keleşoğlu Mehmet(Ertürk)	1305/1889	23.10.1943	3	1	4
6	Kadiroğlu damadı Ekşi oğlu Emin (Temel)	1282/1866	23.08.1930	2	2	4
7	Arapoğlu Hasan (Oruç)	1296/1880	13.05.1956	2	3	5
8	Haliloğlu İbiş (Adsız)	1283/1867	18.05.1934	1	1	2
9	Abazaoğlu Mehmet (Aladağ)	1332/1916	19.12.1972	2	3	5

30 Erkm en Kasabası nüfus kayıt ve ölüm kayıt defterleri.

Hane no:	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi	Hâne büyüğünün vefat tarihi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedeki bulunan kişi sayısı
10	Bacak oğlu Mehmet (Yıldız)	1310/1894	10.12.1957	2	3	5
11	Emiroğlu Ali ((Erol)	1312/1896	01.09.1965	5	5	10
12	Boduroğlu Mustafa (Taş)	1297/1881	07.04.1958	1	3	4
13	Memişoğlu Mustafa (Memiş)	1320/1904	14.05.1964	3	3	6
14	Memişoğlu hizmetkârı Osman (Memiş)	1311/1895	14.09.1975	3	5	8
15	Memişoğlu Halil (Memiş)	1320/1904	14.05.1964	1	3	4
16	Memişoğlu Ahmet (Memiş)	1322/1906	19.02.1989	3	3	6
17	Memişoğlu Seyit Ahmet (Memiş)	1307/1891	24.12.1954	4	6	10
18	Caferoğlu Ahmet (Çavdar)	1282/1866	07.11.1943	2	3	5
19	Caferoğlu Kerim Ali (Çavdar)	1313/1897	02.01.1944	2	2	4
20	Ceddioğlu Abdurrahman (Balı)	1280/1864	15 Kanun-ı evvel 1928	3	4	7
21	Deli Ahmetoğlu Ömer (Kılıç)	1309/1893	19.04.1957	2	1	3
22	Muhsanoğlu Mustafa (Demir)	1307/1891	29.10.1961	5	6	11
23	Ayazoğlu Ali (Aladağ)	1306/1890	10.07.1971	2	4	6
24	Ayaz oğlu Hüseyin (Aladağ)	1313/1897	14.11.1959	1	1	2
25	Velioğlu Abdullah (Kaniş)	1294/1878	05.11.1929	2	3	5
26	Boduroğlu üveği kardeşi Hasan (Taş)	1315/1899	15.07.1973	3	3	6
27	Caferoğlu Hüseyin (Çavdar)	1299/1883	10.06.1959	3	2	5
28	Caferoğlu Mehmet (Çavdar)	1306/1890	12.08.1935	2	2	4
29	Salihoğlu Salih (Sert)	1282/1866	03.04.1943	5	5	10
30	Balıkoğlu Mustafa (Balık)	1278/1862	08.07.1934	3	4	7
31	Kurt Musaoğlu Abdullah (Kurt)	1317/1901	27.11.1941	2	2	4
32	İmamoğlu Mehmet (İlhan)	1285/1869	12.11.1936	2	3	5
33	Çobanoğlu Ahmet (Şimşek)	1287/1871	12.05.1943	3	3	6
34	Boduroğlu Mehmet (Taş)	1307/1891	29.06.1945	1	4	5
35	Boduroğlu Musa (Taş)	1327/1911		3	4	7
36	Boduroğlu İbrahim (Taş)	1307/1891	20.08.1955	1	5	6
37	İmamoğlu Süleyman (Tan)	1287/1871		4	3	7
38	Balıkoğlu İsmail (Kaya)	1292/1876	25.03.1952	7	5	12
39	Bayramoğlu Ali (Bayram)	1301/1885		3	4	7
40	Kara Velioğlu Ali (Korkmaz)	1285/1869	24.11.1942	2	2	4

Hane no:	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi	Hâne büyüğünün vefat tarihi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedede bulunan kişi sayısı
41	Dellaloğlu Mehmet (Oruç)	1319/1903	01.09.1966	3	3	6
42	Caferoğlu Osman (Arı)	1298/1882	28.03.1939	3	5	8
43	Kuşoğlu Hasan (Koç)	1305/1889		4	4	8
44	Kuşoğlu Yusuf (Koç)	1305/1889	06.06.1959	1	2	3
45	Keleşoğlu Arif (Gönül)	1325/1909		2	4	6
46	Kadiroğlu Hüseyin (Türk)	1302/1886	23.12.1936	4	6	10
47	Memişoğlu Memiş (Memiş)	1275/1859	11.03.1937	3	5	8
48	Bayramoğlu Habib (Bayram)	1285/1869	30.05.1953	5	4	9
49	Haliloğlu Hasan (Aygün)	1305/1889	30.08.1966	5	3	8
50	Emiroğlu Osman (Erol)	1287/1871	04.09.1940	3	7	10
51	İmamoğlu Musa (Elmas)	1282/1866	06.07.1925	6	3	9
52	Kuşoğlu Hüseyin (Ünver)	1310/1894	26.05.1970	2	1	3
53	Caferoğlu İsmail (Çavdar)	1305/1889	01.02.1950	3	3	6
54	Böcekoğlu Ömer (Boztaş)	1320/1904		3	3	6
55	Badakoğlu Hasan (Öz)	1288/1872	04.01.1942	1	3	4
56	Ömeroğlu Kazım (Dönmez)	1327/1911	18.07.1935	1	2	3
57	Kuşoğlu Süleyman (Ünver)	1301/1885	04.03.1951	2	1	3
58	Kara Velioğlu Hasan (Korkmaz)	1318/1902	15.02.1960	2	2	4
59	Alioğlu Hasan (Şahin)	1320/1904	19.08.1956	2	3	5
60	Kuşoğlu Ahmet (Ünver)	1320/1904	14.07.1947	2	1	3
61	Hacı Hasan oğlu Hasan (Bayezit)	1315/1899	26.05.1962	2	3	5
62	Keloğlanoğlu Osman (Şen)	1307/1891	15.08.1956	1	3	4
63	Emiroğlu Murat (Erol)	1285/1869	16.07.951	5	5	10
64	Çalışlı oğlu Ali (Çakır)	1315/1899	05.06.1961	1	2	3
65	Alioğlu Esat (Şahin)	1316/1900	01.03.1971	3	1	4
66	Köseoğlu Mustafa (Evren)	1284/1868	24.05.1946	1	2	3
67	Köseoğlu Ahmet (Evren)	1290/1874	14.05.1938	3	3	6
68	Velioğlu damadı Arapoğlu Hasan (Kocakuş)	1279/1863	24.04.1933	3	2	5
69	Caferoğlu Mehmet (Arı)	1306/1890	06.04.1939	1	3	4
70	Badakoğlu Abdullah (Budak)	1300/1884	12.01.1959	3	1	4
71	Böcekoğlu Mehmet Boztaş)	1303/1887	29.07.1977	2	1	3
72	Böcekoğlu Sabri (Boztaş)	1328/1912	03.08.1995	1	1	2
73	Böcekoğlu Mehmet (Boztaş)	1328/1912	02.05.1932	1	0	1
74	Hacı Osmanoğlu Mehmet (Satılmış)	1308/1892	29.08.1963	4	3	7

Hane no:	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi	Hâne büyüğünün vefat tarihi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedede bulunan kişi sayısı
75	Kuşoğlu damadı Süleyman (Meşe)	1291/1875	26.09.1935	2	4	6
76	Alioğlu Ali (Şahin)	1295/1879	18.03.1949	7	3	10
77	Hasan Çavuşoğlu Mustafa (Tuna)	1317/1901	25.02.1939	4	2	6
78	Eğrioğlu Süleyman (Erbay)	1289/1873	02.01.1940	4	5	9
79	Kuşoğlu Hasan (Kuş)	1282/1866	22.02.1931	3	2	5
80	Arapoğlu Mehmet (Pınar)	1285/1869	03.09.1942	7	4	11
81	İsaoğlu İsa (Günay)	1305/1889	03.02.1943	2	1	3
82	Salihoğlu Ahmet (Sert)	1320/1904	14.09.1983	1	2	3
83	Bacakoğlu Mehmet Sabri (Güner)	1315/1899	26.10.1962	2	2	4
84	Kara Veli oğlu Hasan (Korkmaz)	1327/1911	09.11.1990	3	2	5
85	Kel oğlan oğlu Ahmet (Şen)	1301/1885	16.03.1928	3	1	4
86	Kel oğlan oğlu üveyi oğlu Ali (Şen)		27.01.1966	2	2	4
87	Keleş oğlu ölü Osman karısı Hanife (Erşan)	1315/1899		0	3	3
88	Cıkrıklı Kerimoğlu Ahmet (Erşen)	1308/1892	30.03.1943	4	6	10
89	Kuşoğlu Ahmet (Kuş)	1311/1895	01.01.1950	5	3	8
90	Boduroğlu torunu Mustaaf (Taş)	1287/1871	01.04.1936	4	5	9
91	Boduroğlu İbrahim (Taş)		19.03.1952	2	4	6
92	Keleşoğlu Mustafa (Erşen)	1318/1902	20.10.1956	2	3	5
93	Kuşoğlu Hüseyin (Özdil)		23.03.1987	1	2	3
94	Çalışlarlıoğlu İbrahim (Çalış)		1935	1	2	3
95	Kuşoğlu Arif (Keskin)		19.02.1967	1	1	2
96	Kuşoğlu Mehmet (Keskin)		1934	1	2	3
97	Tekelioğlu Ömer (Aslan)	1326/1910	31.12.1977	2	3	5
98	Abazaoğlu Hasan (Aladağ)	1278/1862	06.02.1927	3	3	6
99	Kuşoğlu Yunus (Özdil)	1329/1913	06.11.1971	1	2	3
100	Böcekoğlu Osman (Boztaş)	1315/1899		1	3	4
101	İmamoğlu Hasan (Elmas)	1324/1908	26.04.1976	2	3	5
102	Haliloğlu karısı Ayşe (Erbay?)	1296/1880		0	2	2
103	Alioğlu biraderi zadesi Hüseyin (Şahin)	1319/1903	28.09.1977	3	2	5

Hane no:	Hâne büyüğünün lâkâbı, adı	Hâne büyüğünün doğum tarihi	Hâne büyüğünün vefat tarihi	Hâne erkek sayısı	Hâne Kadın sayısı	Hânedede bulunan kişi sayısı
104	Emiroğlu Ali Onbaşı (Erol)	1282/1866	20.10.1943	4	4	8
105	Velioğlu Yusuf (Alkan)	1318/1902	28.09.1977	1	1	2
106	Ayanoğlu Hüseyin (Ayer)	1316/1900	12.06.1964	1	1	2
107	Memişoğlu Şükrü (Memiş)	1329/1913	22.04.1977	2	4	6
108	Alioğlu Nuri (Kodal)	1326/1910	15.05.1944	2	2	4
109	Memişoğlu Ahmet (Ünsal)	1304/1888	03.04.1946	2	3	5
110	Eğrioğlu Kamil (Şenol)	1327/1911	01.12.1986	1	4	5
111	Deli Mehmetoğlu İbrahim (Ademoğlu)	1291/1875	11.01.1938	2	3	5
112	Bayramoğlu Ahmet (Zeybek)	1291/1875	27.02.1940	3	3	6
113	Eyüpoğlu Ömer Nuri (Balık)	1292/1876	25.07.1936	4	5	9
114	Kuşoğlu Hasan (Keskin)	1321/1905	20.11.1967	1	2	3
115	Çavuşoğlu Osman (Sevim)	1329/1913	07.11.2004	1	1	2
116	Böcekoğlu Osman (Ünsal)	1315/1899	12.02.1968	1	1	2
117	Köroğlu Mehmet (...)	1331/1915		1	1	2
118	Kuşoğlu karısı Dudu (Kuş)	1293/1877	27.10.1943	1	1	2
119	Kuşoğlu Yunus (Kuş)	1329/1913	07.12.1989	1	2	3
120	Kel Oğlanoğlu ölü Ahmet karısı Ayşe (Kaçar)	1285/1869		0	2	2
121	Hasanoğlu Hasan (Aslantaş)	1309/1893	05.12.1950	4	3	7
122	Mehmetoğlu Bayram (Akyol)	1305/1889	18.05.1938	1	2	3
123	Dellaloğlu Mevlüt (Oruç)	1318/1902	12.08.1981	1	4	5
124	Tülüoğlu Şükrü (Yavuz)	1320/1904	20.05.1963	1	2	3
125	Keleşoğlu Ahmet (Kocakuş)	1315/1899	11.02.1944	1	1	2
126	Kuşoğlu Ömer (Kuş)	1287/1871	06.04.1939	2	3	5
127	Deli Ahmetoğlu İbiş Mustafa (...)	1287/1871	27.12.1933	2	1	3
128	Şehirli Habiboğlu karısı Fatma (Aktaş)	1294/1878	07.05.1943	1	1	2
129	-			0	0	0
130	Boduroğlu kızı Nazike (...?)	1319/1903		0	1	1
131	Keleşoğlu Ahmet Ertürk	1328/1912	21.12.1980	0	0	0
132	Süleymanoğlu Cemil (Erdoğan)	1323/1907	15.07.1998	1	1	2
Toplam nüfus:				307	358	665
				Erkek	Kadın	Toplam

Erkmen'in 1925-2007 yılları nüfusu³¹:

Nüfus sayımının yapıldığı tarih	Toplam nüfus	Erkek	Kadın	Düşünceler
1905	719	353	366	
1925	665	307	358	
1935	728			
20.10.1940	828			
23.10.1955	992			
23.10.1960	1130			Köy dışında 325 kişi bulunmaktadır.
1963	1555			
24.10.1965	1219			
25.10.1970	1418			
12.10.1975	2008			
12.10.1980	2217			
10 Ekim 1985	1862?			
7 Haziran 1990	2744	1426	1318	
2000	2832			
2006	3099			
2007	3189	1597	1592	

4. Şer'îye Sicillerine Göre Erkmen Köyü'ndeki Lâkaplar: ³²

Lâkâbı, adı	Belge tarihi	Düşünceler
Alioğlu Süleyman ibn-i Mustafa ³³	19 Aralık 1899	
Bacakoğlu Nuri bin Ali ³⁴	3 Kasım 1923	
Bayram oğlu Hüseyin bin Hüseyin ³⁵	10 Temmuz 1868	
Bayram oğlu Osman bin Mustafa	10 Temmuz 1868	
Boduroğlu Hacı Mustafa bin Musa ³⁶	1 Kasım 1864	
Erkmen Karyeli Budak Ahmet ³⁷	14 Ekim 1879	
Emir Hüseyin ³⁸	24 Mayıs 1762	
Caferoğlu Mustafa bin Cafer ³⁹	1 Kasım 1864	

31 Erkmen Kasabası nüfus kayıt ve ölüm kayıt defterleri; kaynak kişi, Haşim Kuş, Ermen Köyü eski muhtarı; *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Afyon*, T.C. başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1998, s. 26.

32 AŞS, nr. 630, s. 149/219.

33 AŞS, nr. 601, s. 237/506

34 AŞS, nr. 597, vr. 82b/211.

35 AŞS, nr. 591, vr. 42b/215.

36 AŞS, nr. 607, vr. 91a/268.

37 AŞS, nr. 549, vr. 16b/47.

38 AŞS, nr. 591, vr. 43a/218.

39 AŞS, nr. 596, vr. 39a/170.

Lâkâbı, adı	Belge tarihi	Düşünceler
Çobanoğlu Musa bin Süleyman ⁴⁰	15 Mart 1867	
Deli Ahmetoğlu Ömer ibn-i Hasan bin Abdullah ⁴¹		
Emiroğlu Ali Ağa ibn-i Abdullah'ın ⁴²	5 Eylül 1857	
Emiroğlu Halil bin Abdullah ⁴³	3 Ekim 1865	
Emiroğlu Halil bin Mehmet ⁴⁴	15 Mart 1867	
Hacı Bayram kızı Ümmü ⁴⁵	Mart 1635	
Hacı İmamoğlu Mustafa bin Hacı Süleyman ⁴⁶	15 Mart 1867	
Haliloğlu Hacı İbiş Ağa ibn-i İbrahim ⁴⁷	3 Kasım 1923	
Kara Veliolu Ali bin Hüseyin ⁴⁸	3 Kasım 1923	
Katırcı Mehmetoğlu Hüseyin ⁴⁹	Ocak 1668	
Keloğlu Mehmet bin Ahmet ⁵⁰	1 Kasım 1864	
Keleşoğlu Ömer bin Hacı Mahmut ⁵¹	30 Kasım 1864	
Kurt Musaoğlu Ahmet ⁵¹	18 Mayıs 1919	
Kuşoğlu Halil ⁵²	15 Mart 1867	
Kuşoğlu Hasan Çavuş bin Osman ⁵³	1 Kasım 1864	
Kuşoğlu Hacı Ali bin Ali	Haziren 1873	
Kurt Musaoğlu Ahmet bin Osman ⁵⁴	19 Aralık 1899	
Muhsinoğlu Bayram Ağa ibn-i Osman ⁵⁵	3 Ekim 1865	
Muhsinoğlu Halil İbn-i Osman ⁵⁶	20 Ağustos 1878	
Musaolu Osman bin Ahmet ⁵⁷	1 Ekim 1872	
Nurullohoğlu Hacı Balı ⁵⁸	Temmuz 1635	Şehirde oturuyor
Veliyüddin oğulları Abdullah, Ali Osman ve İbrahim.	3 Haziran 1874	
Mustafa oğlu Hacı Mustafa ⁵⁹	28 Aralık 1874	

40 Vârisleri, hanımı Mehmet kızı Nâzike, çocukları Mehmet, Fatma, kendisinden önce ölen birinci hanımı Şerife'den olma Şerife ve Hanife (AŞS, nr. 622, vr. 23a/64).

41 AŞS, nr. 583, vr. 59a/254.

42 AŞS, nr. 592, vr. 13a/77.

43 AŞS, nr. 596, vr. 39a/170.

44 AŞS, nr. 497, vr. 6a/22.

45 AŞS, nr. 596, vr. 39a/170.

46 AŞS, nr. 601, s. 236/504, s. 237/506.

47 AŞS, nr. 601, s. 236/504.

48 AŞS, nr. 510, vr. 10b/57.

49 AŞS, nr. 591, vr. 42b/215.

50 AŞS, nr. 591, vr. 55a/295, nr. 602. s. 68/94.

51 AŞS, nr. 652, nr. 1146, 1147.

52 AŞS, nr. 596, vr. 39a/170.

53 AŞS, nr. 591, vr. 42b/216; nr. 602. s. 68/94..

54 AŞS, nr. 630, s. 149/219.

55 AŞS, nr. 592, vr. 13a/76.

56 AŞS, nr. 607, vr. 23b/94.

57 AŞS, nr. 602. s. 125/181.

58 AŞS, nr. 497, vr. 46a/173.

59 AŞS, nr. 602. s. 17/29.

Lākābı, adı	Belge tarihi	Düşünceler
Araboğlu Hasan bin Murad ⁶⁰	18 Ağustos 1850, 6 Ocak 1851	
Bayramoğlu Osman Ağa ibn-i Hacı Mustafa ⁶¹	24 Ekim 1850.	
Kara Musaoğlu Hüseyin ⁶²	4 Ocak 1851	
İmamoğlu Musa bin Mustafa bin Abdullah ⁶³	31 Mayıs 1879	
İmamoğlu Musa bin Hurşid ⁶⁴	19 Aralık 1899	
Tekelioğlu Süleyman Ağa ibn-i Mehmet ⁶⁵	12 Aralık 1854	

5. Tereke Örnekleri

Terekeler, kişinin vefatından sonra mirasın pay edilmesi hususunun şer'î mahkemeye yansıyan kısmıdır. Osmanlı Döneminde aile yapısını anlatması açısından terekelerin önemli bir yeri vardır. Terekelerde kişinin iğneden ipliğe mal varlığı, alacağı, borcu, kimlere ne kadar miras bıraktığı kayıtlıdır. Kişinin ödenmeyen borcu varsa terekesindeki mal varlığından borcu ödenir.

Tereke 1.

Medîne-i Karahisâr-ı Sâhib'e tâbi' Erkmén karyesi'nde sâkine iken bundan akdem tarih-i defterden dokuz mah mukaddem fevt olan Sedâd? oğlu Süleymân zevcesi 'Atike hâtun ibnete Ali'nin verâset-i zevc-i metrûkî Sedâd oğlu Süleymân bin Süleymân ile sadriye-i sâğire kızları Fâtıma bint-i merkûm Süleymân ve sadr-ı kebîr oğulları 'Ali ve Mustafa ve sadr-ı kebîre kızı Elif hâtun evladı turşucu Süleyman'a inhisârı bi'l-mübâre lede'ş-şer'îl-enver zâhir nümâyân oldukdan sonra sâğireyi mezbûre Fâtıma'nın babası ve velisi olub mecmû'-u hâl idüğü ihbâr olunan zevc-i merkûm Sedâd? (Şor?) oğlu Süleymân ve mezbûrun 'Ali ve Mustafa ve Elif hâtun taleb ve ma'rifetleriyle tahrîr ve lede'l-müzâyede bey' ve taksîm olunan tereke-i müteveffât-ı mezbûredir ki ber vech-i ati zikr olunur. Fi'l-yevmi'l- sâbi' ve'l-ısrîn. mîn Zilka'deti'ş-şerife. li-sene seb'a ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. 27 Zilkade 1267/23 Eylül 1851⁶⁶.

60 AŞS, nr. 576/vr. 7a/33; vr. 28a/166.

61 AŞS, nr. 576/vr. 13b/76.

62 AŞS, nr. 576, vr. 19b/119.

63 AŞS, nr. 607, vr. 81a/245.

64 AŞS, nr. 630, s. 149/219.

65 AŞS, nr. 581, vr. 65a/220.

66 AŞS, nr. 576, vr. 53a/277; Meral Şahin; 576 Numaralı Karahisâr-ı Sâhib Şer'îyye Siciline Göre Afyon (1848-1851), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Afyon-2001.

şitâri enteri 1 'aded çuka enteri 1 'aded kuruş 60	yasdık çift 1 kuruş 3	yorgan 1 'aded döşek 1 'aded kuruş 40	filink ipliği kıyye 2 kuruş 60	kitan ipliği 'arşın 12 kuruş 44	
def'a çarşeb 1 'aded kuruş 12	kitan çıkırığı 1 'aded kuruş 10	makrame 1 'aded havlu 1 'aded kuruş 18	def'a çarşeb 3 'aded kuruş 26	çözme çarşeb 1 'aded kuruş 20	çenber değirmi kuruş 13
zevc-i merkûm zimmetinde mihr-i müeccel hakkı kuruş 62,5	def'a evânî nuhâsiye kıyye 10 kuruş 150	evânî nuhâsiye kıyye 1,5 kuruş 22	kiriş 1 'aded yolluk 1 'aded kuruş 13	? şâl 1 'aded kuruş 6	
Karaman Mahallesi'nde vâki' ma'lûmü'l-hudûd ve'l-müştemilât bir bâb mülk-i menzîl lede'l-müzâyede ahîre olunmağla kabz olunan semeni kuruş 1800					

kuruş
2339,5

Minhâ'l-_____ihrâcât

dellâliye işcârı kuruş 20	resm-i kısmet ve kaydiyye kuruş 61,5
------------------------------	---

kuruş
81,5

Sahhü'l-_____bâki

kuruş
2258,5

hisse-i ibn-i'l- mezbûr kuruş 564,5	hisse-i bint-i'l- mezbûre kuruş 282 para 10	hisse-i bint-i'l- mezbûre kuruş 282 para 10	hisse-i bint-i'l- mezbûre kuruş 282 para 10	hisse-i bint-i'l- mezbûre kuruş 282 para 10
hisse-i zevci'l-merkûm kuruş 564,5		hisse-i ibn-i'l-mezbûr kuruş 564,5		
zevc-i merkûm Süleymân hisse-i irsiyyesi olan beşyüzaltmışdörtbuçuk kuruş'u hakkını tamamen bi'l-verese ve bi'l-asâle ahz ve kabz idüb sâirenin kabullerini hâvî zimmetlerini ibrâ ve iskât itdikden sonra sâğirey-i mezbûre Fâtıma'nın dahi hisse-i irsiyyesi olan ikiyüz- seksenaltı kuruş'u (...) hakkı bi'l-velâye bi't-tamâm ahz ve kabz idüb sâğirey-i mezbûrenin dahi merkûm Süleymân zimmetinde olduğu iş bu mahalle şerh verildi.				

Tereke 2.

Medîne-i Karahisâr-ı Sâhibe tâbi' Erkmén karyesinde sâkin iken bundan akdem vefât eden Kürdliz(?) Mehmed Ağa ibn-i Abdî'nin verâset-i zevce-i menkûha-i metrûkesi Ümmihân Hâtun ibneti Mehmed ile sulbîyye-i kebîre kızı Keziban Hâtun ve sulbîyye-i sağıre kızı Hanife ve sulbîyye-i sağır oğlu Ali ve sulbî kebîr oğlları Mehmed ve Süleyman ve Asâkir-i Nizâmiye-yi Şâhane'den olmağla alâyıyla bi'l-mesaye diyar-ı aherde bulunan Ahmed'e inhisârı bi'l-ihbâr ledeş-şer'î'l-enver zâhir ve nümâyân oldukdan sonra sağırân-ı mezbûrân Hanife ve Ali'nin tesviye-i emrlerini ve gâib-i mezbûr Ahmed'in hisse-i irsiyyesini ahz ve kabz ve hıfza kibel-i şer'den mansûbe vasileri vâlideleri zevce-i mezbûre Ümmühâni Hâtun ve mezbûrân Kezban Hâtun ve Mehmed ve Süleyman ve ma'rifetiyle tahrir ve takvîm ve taksîm olunan terike-i müteveffât-ı ûlâ-i mezbûrdur ki ber-vech-i âtî zikrolunur. Fî'l-yevmül-sâlis min-recebi'l-ferd. Li-seneti ihdâ ve sittîn ve mi'teyn ve elf. 3 Recep 1261/6 Temmuz 1845⁶⁷.

evâni-i nûhaâsiyye kıymet 20 kuruş 400	cedid geri ad. 2 kuruş 120	Urba ad. 2 kuruş 60	camus re's ad. 1 kuruş 400	öküz çift ad. 2 kuruş 700	kancık merkeb re's ad. 2 kuruş 120	
sıpalı merkeb ad. 1 kuruş 100	bir yaşında sıpa re's ad. 1 kuruş 60	kısır inek re's ad. 1 kuruş 100	iki yaşında tosun ad. 1 kuruş 40	bir yaşında dana re's ad. 1 kuruş 25		
saman araba ad. 10 kuruş 150	kara takımlı tüfenk ad. 1 kuruş 60	hırdavat-ı menzil kuruş 50	çuka mintan ad. 1 kuruş 60	âbâni(?) ad. 1 kuruş 20	frenk şalı ad. 1 kuruş 25	Corcalı Molla İbrâhîm zimmetinde olub kuruş 135
Boyacı oğlu Hasan zimmetinde olub kabz olunan kuruş 100	Attar Halil zimmetinde olub makbul-i verese-i kibâr-ı mezbûrdan kuruş 60	Nerdibancı oğlu zimmetinde olub makbul-i verese-i kibâr-ı mezbûrdan kuruş 60	Musa amuca oğlu Ahmed zimmetinde olub makbul-i verese-i kibâr-ı mezbûrdan kuruş 55			
Keziban Hâtun zimmetinde olub makbul-i verese-i kibâr-ı mezbûrdan kuruş 100	Çakır karyesi toprağında vâki ma'lûmül-hudûd ve'l-müştemilât kürümü mülk bir dönüm bir kıt'a bağın ber-vech-i tahmîn kıymeti kuruş 300	ma'lûmül-kıt'a tarlâlarda bez ve salâhı zahir müteveffa-yı zerzevât-ı ... hinta şa'ir burçak keyl keyl keyl 12 5 1				

karye-i mezbûrede vâkî ma'lûmü'l-hudûd ve'l-müştemilât bir bâb mülk menzilin ber vech-i tahmîn kıymeti kuruş 700	karye-i mezbûrede vâkî ma'lûmü'l-hudûd ve'l-müştemilât iki göz samanlığın ber vech-i tahmîn kıymeti kuruş 100
--	---

Yekûn _____

kuruş

4730

Minhe'l _____ ihrâcat

techîz ve tekfin kuruş 100	işbu sene-i mübâreke vergi-i senevisinin rûz-ı hızır taksidinden matrûh müteveffa-yı mezbûrûn hissesi olup cânib-i ka'imakameden kabz olunan kuruş 75	deyn-i müsbet zevce-i mezbûre Ümmühâni Hâtun bi-cihet-i karz ve mihr-i mü'eccel bâ şehâdet imam Süleyman Efendi ve muhtar Osman bin Halil ve bâ tahlîf kuruş 785
deyn-i müsbet mezbûre Keziban Hâtun bâ şehâdet Balık oğlu Hüseyin bin ve mezbûr Osman ve bâ tahlîf kuruş 100	deyn-i müsbet Hacı Baba Çeşmesi Nükûd-ı Vakfının senevisi Molla Süleyman an mâl-i vakf bâ şehâdet mezbûran Hüseyin ve Osman ve bâ tahlîf kuruş 221	

Yekûn _____

kuruş

1281

Sahhu'l- _____ bâkî

kuruş

3449

0095

3304

resm-i kısmet ve kaydiyye-i defter
sahhü'l-bâkî

hissetü'l zevceti'l-mezbûr	hissetü'l binti'l-mezbûre	hissetü'l binti'l-mezbûre	hissetü'l ibn-i'l-mezbûr
kuruş akçe 419 30	kuruş para 293 52	kuruş para 293 52	kuruş para 586,5 54
hissetü'l ibn-i'l-mezbûr	hissetü'l ibn-i'l-mezbûr	hissetü'l ibn-i'l-mezbûr	
kuruş para 586,5 54	kuruş para 586,5 54	kuruş para 586,5 54	

Tereke 3.

Medîne-i Karahisâr-ı Sâhib'e tâbi' Erkmén karyesinde sâkin iken târih-i defterden bir sene mukaddem vefât iden Ca'fer Ağa ibn-i Süleyman'ın verâset-i zevce-i menkühâ-i metrûkesi Rabi'a hâtun ibnete Sâlih ile mezbûreden mütevellidler Hacı Kebir oğulları Hâli'l'e ve Asâkir-i Nizâmiye Hâzret-i Şâhane'den olmağla ... diyâr-ı aharde bulunan Mustafa ve kendüden mukaddem fevt olan zevce-i ahiresi Fâtîma hâtun'dan mütevellid sulb-i kebîr oğlu Mehmed'e münhâsıra ve yine karye-i mezbûre sekencesinden olub bundan akdem fevt olan Emine hâtun ibnete İbrahim'in verâset-i zevc-i metrûki merkûm Mehmed ile sadriye-i sâğire kızı Fâtîma ve sadriye-i sâğir oğulları Ahmed ve 'Osman evlâdi merkûm Mehmed'e münhâsıra ba'dehû kable'l-kassâm merkûm Mehmed dahi fevt olub verâseti sulbiye-i sâhihe evlâdları siğâr-ı mezbûrun Fâtîma ve Ahmed ve Osman'ın tesviye-i umûrlarına kîbel-i şer'den mensûb vâsileri olan li-ebeveyn 'emmileri merkûm Hâli'l'e ve gâib-i merkûm Mustafa'nın zuhûruna değîn hisse-i irsiyyesini ahz ve kabze kîbel-i şer'den kassâm nasb olunan gâib-i merkûmun zevce-i menkühâsı diğér Emine hâtun ibnete Mustafa taleb ve ma'rifetleriyle müteveffâ-yı mezbûran Ca'fer Ağa ve Emine hâtun'un başka başka terekeleri olub tahrîr ve bey' ve müteveffâ-yı sâlisi merkûm Mehmed hayatda misüllü taksîm olunduğudurki ber vech-i ati zikr olunur. Fi'l-yevmi'l-sâlis Mîn Cumâde'l-ûlâ. li-sene seb'a ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. 3 Cumâdiye'l-ûlâ 1267/M.6 mart 1851⁶⁸.

Müteveffâ-yı evvel-i mezbûr Ca'fer Ağa'nın müstakîl terekesidir ki beyân olunur.

kancık merkeb re's 1 kuruş 75	camus çift 1 ma' a'l-âlât çift 1 kuruş 700	öküz çift 1 ma'a alât-ı çift 1 kuruş 200	
'aba döşek 1 'aded yasdık 1 'aded yorgan 1 'aded kuruş 75	tepsi 1 'aded sahan 4 'aded tas 1 'aded tencere 1 'aded bakraç 1 'aded kuruş 75	şâl 1 'aded kuruş 25	kürelî piştov 3 'aded kuruş 75
haşhaş çeki 2 ölçek kuruş 20	hırdavât-ı menzil kuruş 25	saman 3 'araba kuruş 20	köhne 'aba döşek 3 'aded yasdık 3 'aded kuruş 135
karye-i mezbûrede vâki' ma'lûmü'l-müştemilât bir bâb mülk-i menzilin ber vech-i tahmîn kıymeti kuruş 600	karye-i mezbûrede Ca'fer Pınarı nâm mahalde kâin bir evlek mikdârı bir kıt'a bağçenin ber vech-i tahmîn kıymeti kuruş 150	karye-i mezbûre toprağında Karakaya nâm mahalde kâin kürûmî mülk bir dö- nüm mikdârı bir kıt'a bağın ber vech-i tahmîn kıymeti kuruş 500	
karye-i mezbûrede vâki' bir otluk mikdârı bir kıt'a bağçe lede'l-müzâyede ahire bey' olun- mağla kabz olunan semeni kuruş 300			

Yekûn

kuruş 2955				
Minha'l		ihrâcât		
resm-i kısmet ve kaydiyye-i defter kuruş 77,5	dellâliye işcârı kuruş 25	mihr-i müeccel zevce-i mezbûre Rabi'a hâtun kuruş 62,5	techîz ve tekfîn kuruş 100	
Yekûn				
kuruş 265				
Sahhü'l		bâkî		
kuruş 2690				
hisse-i ibn-i'l-merkûm Mustafa kuruş 784 akçe 10	hisse-i ibn-i'l-merkûm Hâlil kuruş 784 akçe 10	hisse-i zevce-i mezbûre Rabi'a kuruş 336 akçe 20		
hisse-i ibn-i'l-müteveffâ sâlis-i merkûm Mehmed kuruş 784 akçe 10				
müteveffâ-yı sâni Emine hâtun'un müstakilen terekesidir ki beyân olunur.				
köhne çarşeb 2 'aded gömlek 3 'aded kuruş 25	tahta sandık 1 'aded kuruş 4	alaca tob 1 'aded kuruş 6	kitan ipliği 15 'arşın kuruş 20	alaca tob 1 'aded kuruş 6
döşek yüzü 1 'aded yasdık 1 'aded yorgan 1 'aded kuruş 15	tamga 1 'aded kuruş 10		don 1 'aded makrame 1 'aded uçkur 3 'aded kuruş 12	
sahh sahh sahh sahh sahh sahh sahh sahh sahh sahh				
bez perde 2 'aded kuruş 2	yorgan 1 'aded kilim 1 'aded kuruş 30	'aba döşek 1 'aded kuruş 15		
Yekûn				
kuruş 129				
004 ber mu'tad resm-i kısmet ve kaydiyye-i defter 135 sahhü'l-bâkî				
hisse-i ibn-i'l-mezbûr Ahmed kuruş 040,5 <u>327</u> 367,5	hisse-i binti'l-mezbûre Fâtima kuruş 020 <u>163</u> babaları merkûm Mehmed'den 183,5	hisse-i zevci'l-müteveffâ Mehmed kuruş 33,5 akçe 10		
hisse-i ibn-i'l-mezbûr 'Osman kuruş 040,4 <u>327</u> bu dahi babalarından intikal iden hisse-i irsiyyesi 367,5				

Tereke 4.

Medîne-i Karahisâr-ı Sâhib'e tâbi' Erkmen Karyesi ahâlîsinden iken bundan akdem vefât eden İmam oğlu Musa bin Mustafa bin Abdullah'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Âyişe bint-i İsâ nâm Hâtun ile sulbiye-i kebîre kızı Fâtıma ve sulbî kebîr oğulları Süleyman ve Arif ve Hurşide münhasıra ba'dehü kable'l-kısme ibn-i kebîr-i mezbûr Süleyman dahi vefât idüb verâseti vâlidesi zevce-i mezbûre Âyişe ile ve li-ebeveyn kız karındaşı mezbûre Fâtıma ve li-ebeveyn er karındaşları merkûman Arif ve Hurşide münhasıra ba'dehu kable'l-kısme mezbûr Arif dahi vefât idüb verâseti zevce-i menkûha-i metrûkeleri Fâtıma bint-i Süleyman ve Nazike bint-i Hacı Eyüp nâm Hâtunlar ile vâlidesi mezbûre Âyişe ve li-ebeveyn kız karındaşı mezbûre Fâtıma ve li-ebeveyn er karındaşı mezbûr Hurşide münhasıra ba'dehü kable'l-kısme mezbûr Hurşit dahi vefât idüb verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Şerife bint-i Hüseyin nâm Hâtun ile vâlidesi mezbûre Âyişe ve sulbiye-i sağire kızı Ümmühanî ve sulbî-i sağır oğlu Musa'ya münhasıra olduğu bi'l-ihbâr inde-ş-şer'i'l-enver zâhir ve nümâyân oldukdan sonra sağîran-ı mezbûran Ümmühanî ve Musa'nın vâlideleri ve tesviye-i umûrlarına kibel-i şer'den mansûbe-i vasîleri zevce-i mezbûre Şerife ve mezbûran ve Fâtıma ve diğer Fâtıma ve Nazike Hâtunlar ve Eytâm Müdiri İsmâ'il Efendi taleb ve ma'rifetleri ma'rifet-i şer'le tahrîr ve bi'l-müzâyede bey' ve bi-hükmi'l-münâsahati-ş-şer'iyye tevzi' ve taksîm olunan terike-i müteveffâ-yı evvel merkûmdur ki ber-vech-i âti zikr olunur. Fi'l-yevmi't-tâsi' min-Cemâziye'l-âhire li-sene sitte ve tis'in ve mi'eteyn ve elf. 9 Cemâziye'l-âhir 1296/M. 31 Mayıs 1879⁶⁹.

Köhne kilim 1 adet kuruş 30	Def'a kilim 1 adet kuruş 50	Düğe re's 1 adet kuruş 150	Koşum camusu çift 1 adet ma'a takım Kuruş -
Öküz re's 1 adet ma'a takım kuruş 500	Sıpalı merkep re's 1 adet kuruş 400	Üç yaşar[?] sığa 1 adet kuruş 200	Koyun 3 adet kuzu 2 adet kuruş 400
Zünbûr? [Eşek arısı] kovanı 5 adet kuruş 500	Köhne döşek 1 adet yorgan 1 adet yasdık 1 adet kuruş 50	Evânî-i nühâsiyye kıyye 20 kuruş 400	Hırdavât-ı menzil kuruş 200
Hınta kil 3 adet kuruş 300	Köhne çuval 5 adet kuruş 50	Tahta anbar 2 adet kuruş 200	Mezrû' hınta dönüm 8 adet kuruş 200
Mezrû' afyon dönüm 4.5 adet kuruş 20	Mezrû' burçak dö- nüm 1 adet kuruş 5	Karye-i mezbûreli Süleyman ile mevrû' hınta dönüm 1.5 adet kuruş 40	Mezrû' hınta dönüm 2 adet kuruş 50

Karye-i mezbürelî Kır Malak ile mezzû' hınta dönüm 2 adet kuruş 30	Merkûm ile şa'ir dönüm 1 adet kuruş 20	Alpı Deresi nâm mahalde vâki' ma'lûmu'l-hudûd kûrumî mülk bir dönüm mikdârı bağın ber-vech-i tahmîn kıymeti kuruş 1500
Kayaüstü nâm mahalde vâki'ma'lûmu'l-hudûd ve'l-müştemilât kûrumî mülk bir bâb kezâlık bir dönüm bağın ber-vech-i tahmîn kıymeti kuruş 2000		Karye-i mezbûrede vâki'ma'lûmu'l-hudûd ve'l-müştemilât bir bâb mülk menzilin ber-vech-i tahmîn kıymeti kuruş 15000
Yine karye-i mezkûrede Değirmen önünde vâki'ma'lûmu'l-hudûd eşcâr-ı müsmire ve gayri müsmireyi hâvî etrâfî taş divar ile muhâta bir dönüm bağ-çenin kıymeti kuruş 5000		Âhara fûrûht [satılmış] olunan hıyar semeni kuruş 100

Yekunü't- _____ tereke
kuruş
30265

Minhe'l- _____ ihrâcât

Dellaliye eşyâ-i mebi'a kuruş 130	Kaydiyye-i defter kuruş 45	Varaka bahâ kuruş 15	Resm-i kismet kuruş 715
---	----------------------------------	----------------------------	-------------------------------

Yekûnü'l- _____ ihrâcât
kuruş
905

Sahhu'l- _____ bâki
kuruş
29360
li-taksim-i beyne'l-verese

Hissetü'l-mezbûre Âyşe akçe para kuruş 0 20 1781 eşyâ-i mebi'adan hissesi 1 09 7144 hissesi 1 29 8925	Hissetü'l-mezbûre Fâtıma akçe para kuruş 2 14 1437 kezâ 2 08 5766 kezâ 1 23 7203	Hissetü'l-mezbûre Süleyman kızı Fâtıma akçe para kuruş 1 3 122 kezâ 0 20 489 kezâ 1 23 611
Hissetü'l-mezbûre Nâzike akçe para kuruş 1 3 122 kezâ 0 20 489 kezâ 1 23 611	Hissetü'l-mezbûre Şerife akçe para kuruş 2 18 359 kezâ 0 20 1441 kezâ 2 38 1800	Hissetü'l-mezbûre sağire Ümmühânî akçe para kuruş 1 11 0679 kezâ 1 37 2722 kezâ 2 08 3402
Hissetü'l-mezbûr sağir Musa akçe para kuruş 1 39 1357 kezâ 2 37 5445 kezâ 0 34 6803	akçe kesir para 102	

Cumhuriyetin ilk yıllarında Kadiroğlu Hüseyin verilen hüviyet cüzdanı örneği

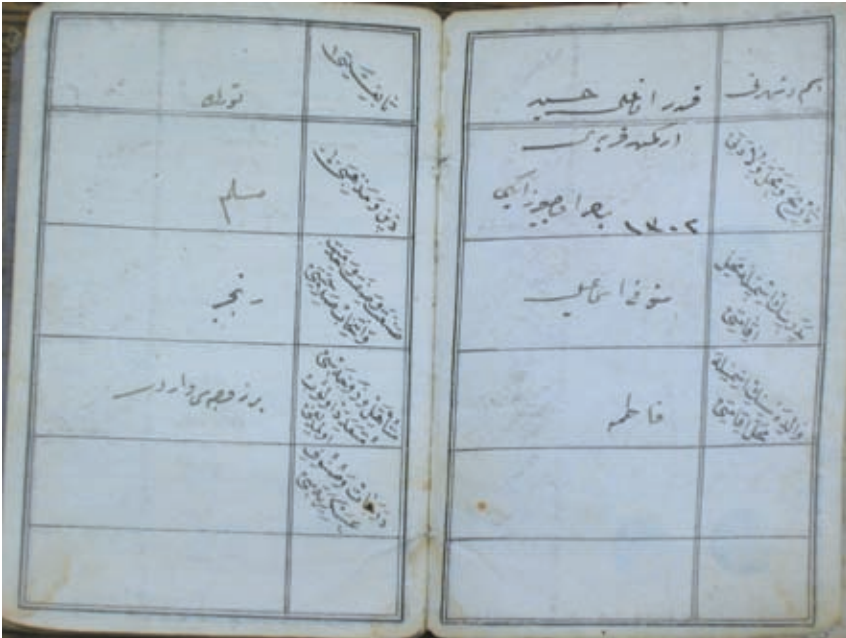
İsim ve Şöhreti	Kadiroğlu Hüseyin
Târih ve mahal-i velâdeti	1302 Bin üç yüz iki (1886)
Pederinin ismiyle mahal-i ikâmeti	Müteveffâ İsmail
Vâldesinin ismiyle mahal-i ikâmeti	Fâtıma
Tâbi'iyeti	Türk
Dîn ve mezhebi	Müslim
San'at ... selâhiyeti	Rençber
Müteehhil ve zevcesi müt'e'addid olup olmadığı	Bir zevcesi vardır
Mahalle veya karyesi	Erkmen karyesi
Mesken numarası	46
Nev'-i mesken	Hâne

Tahrîr ve numarada verilmiştir.

4 Teşrîn-i evvel 341 (4 Ekim 1925)

Aza Aza Reis-i Komisyon

66-67. Cumhuriyetin ilk yıllarında Kadiroğlu Hüseyin'e verilen hüviyet cüzdanı örneği

D. İSTİKLÂL SAVAŞI'NDA ERKMEN

1. Milli Mücadelede Erkmen

Ülkü AKCÜRE

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Harbi'nden birlikte harbe girdiği Almanya ve Bulgaristan'ın teslim olması üzerine yenik çıktı. İtilaf Devletlerinin (İngiltere, Fransa ve İtalya) daha önce yapmış oldukları gizli antlaşmalarla Osmanlı Devleti topraklarını paylaşmış bulunuyorlardı.

30 Ekim 1918 Mondros Andlaşmasıyla, Türkler silah bıraktı. 13 Kasım'da İtilaf donanması İstanbul önüne geldi. Müdâfaa-i Hukuk düşüncesi, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından itibaren ortaya çıktı. Gayesi Türk milletinin geleceğini her türlü yöntemleri kullanarak kurtarmaktı¹. İzmir Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti bu amaçla kurulan ilk dernektir. 17 Mart 1919'da 165 kişinin katılımıyla Büyük Kongre'sini toplamıştır. Kongreye 37 müftü 37 belediye başkanı katılmıştır². Büyük Kongre sonunda alınan belki de en önemli karar İzmir'in işgaline karşı "silahlı direnişe geçilmesi yolundaki karar olmuştur³.

İzmir'e çıkan Yunan kuvvetleri üç koldan Anadolu içlerine doğru yürür. Bu ilerlemede Yunan'a ilk kurşun Urla'da atılır⁴. Bu kollardan biri Aydın-Nazilli istikametinde; bir kolu Ahmetli-Uşak; diğer kol da Bergama-Balıkesir istikametinde ilerler. Bu istikametlerdeki şehir ve kazaların Rum ve Ermeni halkı dükkanlarını Yunan bayraklarıyla süsleyerek ve başlarında papazları olduğu halde tuz ve ekmekle karşılarlar. Rumların ve Ermenilerin şımarıklıkları artar, tecavüze dönüşür. Yunan askeri de girdiği her yerde tecavüz ve yağma yapar⁵.

Bu istilâcı gücün önünden kaçan Müslüman-Türkler Uşak ve Afyonkarahisar'a göç ederler. Bunların anlattıkları Afyonkarahisarlıları heyecanlandırır. Heyecanlı bir bekleyiş başlar. Türkler korku ve hüznüyle, yerli Rum ve Ermeniler sevinç ve ümitle beklerler⁶.

Nisan 1919 tarihinde 200 Senegal askeri ile Fransız subayları Afyonkarahisar'a gelmiş ve istasyon binalarını işgal etmişlerdi. Hemen arkasından 264 İtalyan askeri geldi ve askeri daireleri işgal etti. Yine aynı ayda da İngilizler Lise ile yanındaki mahfil binalarını işgal etmişlerdi⁷.

1 Mustafa Albayrak, *Milli Mücadele Döneminde batı Anadolu Kongreleri* (17 Mart 1919-2 Ağustos 1920), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1998, s. 41, 52.

2 Albayrak, *a.g.e.*, s. 46; Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, I, 1993, s. 174; Kamil Erdaha, *Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler*, Remzi Kitabev, İstanbul 1975, s. 380.

3 Sarıhan, *a.g.e.*, 178; Albayrak, *a.g.e.*, 47-48; s. 67; Erdaha, *a.g.e.*, s. 381.

4 Sarıhan, *a.g.e.*, s. 245.

5 Tekeli, *a.g.e.*, s. 88; Sarıhan, *a.g.e.*, s.264, 280.

6 Ülkü Akcüre, "Kurtuluş Savaşı'nda Afyon-Karahisar-ı Sahib Kuvay-ı Milliyesi", *Zafer (Afyon)*, 28-30 Mart 1995, s. 2; Kaygusuz, *a.g.e.*, s. 210-212.

7 Sarıhan, *a.g.e.*, s. 211; Ömer Fevzi Atabek, *Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon 1997, s. 331-332; Zekif Polat, "Milli

a. Afyonkarahisar'ın Stratejik Önemi

Ege bölgesinin doğusunda, jeomorfik açıdan, dağlık alanlar ve bu dağlık alanlar arasında farklı uzanış ve genişlikte yer alan ovalar; dağlık alanların yükseklikleri 1600-2600m. arasında değişir. Kuzeyinde Ağın Dağı bulunur, en yüksek tepesi 1808m.'dir. Bu dağ, İhsaniye-Bayat-İscehisar ilçeleri arasında yer alır. Kuzey-doğu ve doğusunda Emirdağ ilçesi ile Eber Gölü arasında Emir Dağları bulunmaktadır. Emir Dağların yükseltisi genelde kuzeyden güneye gittikçe artar.

Emirdede Tepesi 2064 m.'dir. Afyonkarahisar'ın hemen güneyinden bir duvar gibi başlayıp, Dinar ilçesinin kuzeybatısına kadar uzanan Kumalar Dağı'nın en yüksek tepesi 2247 m.'dir. Karakuş ve Sultan Dağları, Afyonkarahisar'ın güney-doğusunda adeta bir duvar gibi yükselir. Görüldüğü gibi Ege Bölgesi'ni İç Anadolu Bölgesi'nden ayıran dağlar, bir eşik durumundadır. Ve tabii bir savunma mevzii hattı teşkil ederler. Bu durum, Afyonkarahisar'a stratejik bir önem kazandırır.

İzmir Limanı'nın, Ege ve İç Anadolu Bölgesi'nde yetişen mahsulün, dışarıya ihracı; aynı şekilde, dışarıdan gelen mamulâtın indirildiği önemli bir merkezdir. İzmir'i İç Anadolu'ya bağlayan demiryollarının kavşak noktasında da Afyonkarahisar bulunmaktadır. Bu yönden de, Afyonkarahisar'ın stratejik önemi vardır⁸.

Yunan İzmir'e çıkarken düşmana ilk kurşunu atanların başında İzmir merkez komutanı Yarbay Bayatlı Arif Bey Afyonkarahisar'a gelir. Bayat ve Emirdağ civarında topladığı gönüllülerle Karakeçili Aşiret Alay'ını kurar⁹.

Afyonkarahisar'da 23. Tümen vardır. Komutanı Yarbay Ömer Lütfi (Argeşo) Bey, vatanperver bir zattır. Şükrü Hoca (Çelikalay) ile tanışmasını şöyle anlatır:

"-1919 senesi Şubat ayının dördüncü günü, 23. Tümen Kumandanı olarak Afyonkarahisar'ına, (o günkü ismi Karahisar-ı Sahib) gelmiştim. Burada, I. Dünya Harbi içinde esir ettiğimiz düşman kuvvetleri mensupları içinde rütbesi yüzbaşı ve üstünlere mahsus bir üserâ karargahı vardı. Bu sebeple mütareke ilan edilir edilmez, İngiliz ve Fransızlar buraya mümessiller göndermişlerdi. Aynı zamanda bir Kızılhaç Heyeti de bulunuyordu. Afyon'un stratejik vaziyeti dolayısıyla gelenler çıkmak istemediler.

68. Yarbay Ömer Lütfi

Üserâ kampının boşalmasına rağmen gelenlerin gitmemesi ve takviye alması, şehrin işgal hazırlıklarının tamamlandığını gösteriyordu.

Böyle bir günde bana adını duyduğum bir hoca efendi geldi. Bu zat, vaazlarıyla tanınmış... İsmail Şükrü Hoca idi. Bana, şehrin işgal edildiğini, böyle eli-kolu bağlı

Mücadele Yıllarında Afyonkarahisar", *Anadolu'nun Kilidi Afyon*, Afyon 2004, s. 114; Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi*, T.T.K. yayını, Ankara 1983, s. 31; Gothard Jeaschke, *Türk Kurtuluş Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar 30 Ekim 1918-11 Ekim 1922*, T.T.K. yayını, Ankara 1989, s. 26.

8 Özer Yılmaz, "Afyon İli Genel Coğrafya Özellikleri", *Anadolu'nun Kilidi Afyon*, Afyon 2004, s. 3-12.

9 Polat, a.g.m., 126.

beklenirse, gelecek düşman kuvvetlerinin bir daha atılamayacak kadar güçleneceğini, bu hareket karşısında neler düşündüğümü sordu. Kendisine, İstanbul'dan alınan emirleri bildirdim. Beni sükûnetle dinledikten sonra sordu:

‘-Bunlar zat-ı âlinizi tatmin ediyor mu?’

Elbette etmediğini, fakat çaresizlik içinde olduğumuzu, her imkâna başvurarak, teslimi emredilen silah ve malzemeyi elde tutmaya çalıştığımızı anlattım. Hoca sükûnet, fakat katiyetle dedi ki:

‘Millet esir olmasını isteyen devlete rağmen vatanını müdafaa edecektir. Kararlıdır. Sizden istirhamımız, milletin parası ile alınan ve halkın öz ve meşru malı silahları müdafilere intikal ettirmenizdir.’

Şehirde bazı hazırlıkların olduğunu biliyordum ve Hocanın ismini teşebbüsün başında duyuyordum. Kendisine, milli kuvvetlere kimin kumanda edeceğini sordum. kat’i bir edâ ile:

“- Şimdilik ben... Nasıl olsa, hamiyetli, vatanperver, fedakar zabitlerimiz, benim üzerime almaya mecbur kaldığım vazife-i vataniyeyi tekabül edecektir. Bu âna kadar şerefli vazifeyi ben ifâ etmeye çalışacağım...” dedi¹⁰.

Buradan şu anlaşılıyor ki, Ömer Lütfi Beyi harekete geçiren Hoca Şükrü Efendidir. Bundan sonra Ömer Lütfi Bey karargahını Erkmen tepelerine kurar. Ve harekât-ı milliyeye başlar¹¹.

Bir müddet sonra Mersinli Cemal Paşa'nın Afyonkarahisar'a gelerek fırka kumandanı Ömer Lütfi Bey ve ileri gelenlerle görüştü. Bu hususu Müftü Hüseyin Bayık Efendi şöyle anlatıyor:

“- Bir Ramazan gecesi Reji Müdürü Nail Bey'in evine çağırıldık, bir misafirle görüşülecekti. Turunçzâde Yusuf Bey, Ethemzâde Hacı Hüseyin Bey ve ben çağırıldığımız yere gittik. Orada fırka kumandanı Ömer Lütfi Bey vardı. Gelen misafir Küçük Cemal Paşa idi. Bizlerden memleketimiz için lazım gelen tedbirleri alacak basiret üzerine olmamızı ve bu hususta Ömer Lütfi Bey'e yardımda bulunmamızı tavsiye ediyordu. Bundan sonra Ömer Lütfi Bey fırka dairesini terk ederek, Erkmen, Çakır, İnas köyleri tepelerine çadırlar kurup, kendisi Erkmen tepesinde oturmaya başladı”¹².

Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi de, önce Dinara, arkasından Afyonkarahisar'a gelerek burada müftü Hüseyin (Bayık) Efendi ve Tümen Komutanı Yarbay Ömer Lütfi Bey ile görüşerek gerekli tedbirlerin alınması hususunda istişarede bulunmuştur¹³.

69. Hoca Şükrü Efendi

10 Cemal Kutay, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay. Ankara 1973, s. 195-196.

11 Atabek, a.g.e., s. 340.

12 Kadir Mısıroğlu, *Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücabitler*, İstanbul 1974, s. 271-272; Atabek, a.g.e., s. 340.

13 Mısıroğlu, a.g.e., s. 174-175.

b. Afyonkarahisar Mitingi

Müftü Hüseyin (Bayık) anlatıyor:

“- Bir gün müftülük dairesine haber geldi. ‘Seni Belediyeden istiyorlar!’ denildi. Gittim. Turunçzâde Yusuf Bey, Ethemzâde Hacı Hüseyin Bey, Akosmanzâde Hacı Hüseyin Efendi ve evlatları, Nebil Efendi, Turunçzâde İsmail Bey ve daha bazı kimseler oradaydı. Akosmanzâde’yi ağlar halde, diğerlerini de derin bir düşünce içinde gördüm. ‘Hayır ola’ dedim. Cevap verdiler: Ne olacak, Yunan İzmir’i işgal etmiş!... Bu acı haber geldi’ dediler. Çare neyse onu yapalım denildi. Bir miting yapılması düşünüldü. Derhal ahaliye ilan ile memleket halkına bu keyfiyetin haber verilmesine karar verildi. ‘Bizim çaremize bakın büyüklükler!... Bizim işlerimizi sizler düşünün!...’ sedaları halktan yükseldi...¹⁴. Mitingle ilgili bu bilgilerden anlaşıldığı gibi, İzmir işgalinin olduğu gün, Afyonkarahisar’da da miting düzenlenmiş oluyor.

O sıra Afyonkarahisar Mutasarrıfı bulunan Mahmut Mahir İstanbul’un muteber adamıdır. Vilayet Tahrirat Müdürü Alâattin Çelebi, Redd-i İlhak Cemiyeti’nin üyesiydi. Mahmut Mahir’in Damat Ferit Paşa ile yazışmalarını teşkilata aktarmaktaydı. Mahmut Mahir Beyin gönderdiği yazısından anlaşıldığına göre: Afyonkarahisar’da resmi görevde bulunan savcı, hakim, jandarma komutanı vs.nin tamamen Milli Mücadeleye taraftar olduklarıdır. Zaten görüldüğü gibi müftü efendi, tümen komutanı, belediye başkanı, gazeteciler, müderris ve vaizler tamamen Milli Mücadelenin içinde rol almışlardır. Ayrıca şehrin tanınmış şahsiyetleri, tüccar, vakıf mütevellileri de taraftırlar. O sıra çıkan iki gazete (İKAZ ve ÖĞÜD) mücadele taraftarıdır. Bu gazeteleri çıkartanlardan Koçoğlu Şükrü Bey sonradan BMM’nin Birinci döneminde mebus seçilmiştir.

Posta Telgraf Müdürü Hadî Bey de, Vilayet Tahrirat Müdürü Alaattin Çelebi gibi, Mahmut Mahir Bey’in İstanbul’a gönderdiği yazıları Redd-i İlhak Cemiyetine aktarmaktadırlar¹⁵. Mutasarrıf Mahmut Mahir iyice zararlı olmaya başlayınca, Bayatlı Arif Bey, Mecidiye Mahallesi’ndeki konağından kaçarak, Erkmen Köyü güneyinde yer alan kestanelikteki karargaha götürür. Ertesi günü Kuva-yı Milliyecilerin Afyonkarahisar’daki gazetesi olan “İKAZ”da “istiğfar-ı Zunûn” (Büyük Tevbe) başlığı altında mutasarrıfın bir yazısı yayınlandı. Mutasarrıf bu yazısında hata ettiğini ve bundan böyle Kuvâ-yı Milliye aleyhinde çalışmayacağına söz vermektedir¹⁶.

Bayatlı Arif Bey ve Ömer Lütfi Bey Erkmen Dağlarında çadır kurarak yerleşirler. Bir gece Nebil (Yurteri) Efendinin yardımı ve halkın elbirliği ile Belediyeye ait Gazhane deposundaki silah ve mühimmatı alarak arabalarla Erkmen’e taşırlar. Cephaneyi koruyan Hintli askerler bu olaya göz yumarlar¹⁷.

14 Mısıroğlu, a.g.e., s. 268; Atabek, a.g.e., s. 335.

15 Atabek, a.g.e., s. 360-361.

16 Niyazi İplikçioğlu, “Milli Mücadelenin Meçhul Kahramanlarından Yrb. Bayatlı Arif Bey ve Ölümü”, 3. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon 1994, s. 92; Polat, a.g.m., s. 119 .

17 Atabek, a.g.e., s. 369; Mısıroğlu, a.g.e., s. 273.

Yunan Akşehir'e kadar gelmişti. Ahvali tetkik etmek, orada çarpışmakta olan milli çeteleri görmek üzere, Alaşehir Cephesi'ne gitmiş olan Ömer Lütfi Beyin bulunmamasını fırsat bilen İngilizler Erkmen'i basarak silah ve cephaneyi alarak orada köy odasına¹⁸ doldurur ve kapısını kilitlerler. İngiliz kumandanı iki top kamasını da yanına alıp götürürken Alaşehir'den dönmekte olan Ömer Lütfi Bey durumu öğrenince at koşturarak Kızılburun mevkiinde İngiliz kumandanına yetişir ve elinden kamaları zorla alır. Erkmen'e gelip silah ve cephanelerin bulunduğu köy odasının bacasından Hacı Mehmet Şahin (R. 1327-?) sarkıtıp silah ve cephaneyi çıkartır. Bunları bir başka yere götürerek muhafaza altına alır¹⁹.

Muammer Kocabaş, *"Afyon'un içinden ve çevre köylerden 'Çakır' ve 'Erkmen' köylerinden, Aziziye'den Şuhut'dan gelen gençler gündün güne çoğalıyordu. Kimisi atıyla geliyor, kimisi yaya geliyor ve çalışmalara katılıyorlardı"* diyerek halkın Milli Mücadele'ye karşı hassasiyetini vurgulamaktadır²⁰.

c. Afyonkarahisar'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kurulması

İzmir'in işgaliyle başlayan uyanış sırasında Reddi İlhak Cemiyeti kurulmuş ve bu cemiyet halkın aydınlatılmasına çalışmıştır. Bayatlı Arif Beyin kurduğu Karakeçili Alayı ile gösterdiği yararlılıklarından dolayı Çelik Alay adını alan Hoca Şükrü Beyin kurduğu alayın her türlü işesi, giyeceği bu cemiyet tarafından fedakâr Afyonkarahisarlılardan temin edilmiştir.

Bayatlı Arif Bey, halkı İmaret Camii'nde toplayarak bir konuşma yapmış, *"Bundan sonra çok gayretler sarf edeceğiz, bu işi başaracağız. Onun için yeniden Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"*

70. Dokuzların oda

71. Arapların oda

72. Bayatlı Yarbay Arif Bey

18 Bu oda, Araplar nam-ı diğer Emiroğlu sülalesi yahut Dokuzlar diye tanınan ailelerden birisine ait olan köy odasıdır.

19 Atabek, a.g.e, s. 369.

20 Muammer Kocabaş, *İşgal ve Direniş: (Emirdağ 1919-1921)*, İstanbul, t.y., s. 96.

ti namıyla bir cemiyet teşkil edeceğiz” açıklamasını yaparak halkın reyine başvurmuştur. Bu cemiyetin reisi olarak Koçzâde Şükrü Bey’i, aza olarak da Gümüşzâde Bekir Efendiyi, Turunçzâde Ali Bey’i halk ittifakla seçmiş, böylece bu cemiyet Afyon’da teşekkül etmiş oldu²¹.

Ankara hükümetinin teşekkül etmesinden sonra Afyonkarahisar’dan Hoca Şükrü, Nebil Efendi ve Koçoğlu Şükrü Bey, mebus olarak gönderildiler²².

ç. Afyonkarahisar ve Erkmen’in İşgali

Afyonkarahisar ve Erkmen Yunanlılar tarafından iki defa İşgale uğramış, birinci işgal 27 Mart 1921 ile 7 Nisan 1921 tarihleri arasında 13 gün, ikinci işgal 13 Temmuz 1921 ile 27 Ağustos 1922 tarihleri arasında 13 ay, 14 gün sürmüştür.

26 Mart 1921’de düşman güney cephesinde, Balmahmut’taki 23. Tümen, 8. Tümen mevzilerine şiddetli bir hücum yapmış ve kuvvetimiz geri çekilince 27 Mart 1921 günü şehrimiz ve Erkmen işgal olunur. Bu işgal sırasında şehrin mutasarrıfı bulunmadığından şehri işgal eden Yunan 1. Kolordu Komutanı General Kondilis bu görevi, 10 yıldır Belediye Başkanlığı yapmakta olan Saioğlu Mehmet Sabit Bey’e vermiştir. Konu hakkında geniş malumat olmamasına karşılık tespit edebildiğimiz kadarıyla şöyle olmuştur:

Yunan birlikleri işgal ettikleri her nahiye, kaza ve şehirde, yörenin ileri gelenlerince şehrin dışında karşılanmıştı. Yerli Rum ve Ermenilerin kuvvetli olduğu sahil kasaba ve şehirlerde, şehir bayraklarla süslenmiş, Yunan askerinin geçeceği yerlere “tak”lar kurulmuş; bu takların üzerine Yunanca “Hoş geldiniz” şeklinde yazılar yazılmıştır. Karşılayanların başında papazlar ve beyazlar giyinmiş genç kızlar ellerinde çiçeklerle, tuz-ekmek ve şarap ikramlarıyla karşılamışlardır. Halbuki Afyonkarahisar işgalinde ise şehre zarar verilmemesi, kan dökülmemesi için başta şehrin belediye başkanı olmak üzere müftü ve diğer ileri gelenlerce karşılanmıştı²³.

Yunanlılar Türklerin güçlenmesine fırsat vermeden 10 Temmuz 1921’de tekrar taarruza geçtiler. Döğer-Seyitgazi istikametlerindeki hücumlarında, ordumuz Sakarya gerisinde yeniden düzenlenmek üzere geri çekildi (Kütahya-Altıntaş Muharebeleri). Böylece Yunan ordusunun önü açılmış oldu. İlk işgalden 2,5 ay sonra 13 Temmuz 1921 Çarşamba günü Afyonkarahisar ve Erkmen ikinci defa işgal edildi. Yunanlıların Erkmen’deki istihkamları köyün güney kısmında yer alan ve Erkmen tepeleri diye adlandırılan tepelerden Longarcının Ağılının yakınlarında olan ve Gavur Evleri tabir edilen mevkide kalmışlardır. Ömer Lütfi ve Arif Bey de birliğini Hisarlık Tepesi eklerine yerleştirmişler²⁴.

21 Mısıroğlu, *a.g.e.*, s. 272.

22 Mısıroğlu, *a.g.e.*, s. 273.

23 Mehmet S. Aygen, Ahmet Tunca, Ahmet Sarlık, *Büyük Zafere Doğru*, Afyon 1984 , s. 9.

24 Kaynak kişi: Erkmen Kasabası kır bekçisi Mevlüt Taş, 1977 doğumlu. 30.08.2008.

Afyonkarahisarlı vatani, memleketi için kurtuluş çarelerini ararken, 16 Ağustos 335/1919'da Alaşehir'de başlayan kongreye şehirden Tahir, Haydar ve Ahmet Efendiler katılmış, kongrenin karar tutanağı da Afyonkarahisar'da basılmıştır²⁵.

Uşak'ta kurulan heyet-i Merkeziye cephede çalışmakta ve çarpışmakta olan milli teşkilatların iâşe, giyim, silah, cephane ve para ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bunların hepsinin Uşak'tan karşılanması mümkün olmadığı için civar vilayet ve kazalardan da talepte bulunulmuştur. Heyet-i Merkeziye'nin 44 sayılı kararında 31.10.35 tarihli yazısında iki vagon buğday, üç vagon arpa istemektedir²⁶. Bu taleplerin birisinde şöyle denilmektedir:

“Karahisar da 23. Fırka Komutanlığına 21.11.35

Şifre

Silah ve efrad ihtiyaca mütezâid bir surette devam ediyor. Bugün cepheden telgrafla vuku bulan talepte bilhassa silah talep ediliyor. Silah için çok yalvarıyor. Taarruzun şiddetlendiği bir zamanda cepheyi kuvvetli tutmak tabiidir. Nizamiye efradından mâ-teessüf matlûb olan istifade görülmüyor. Gönüllü efrad için silah lâzımdır. Ziyaretimde silahın çok geleceği tebşir buyrulmuştu. Lütfen 300 silah gönderilmesine inâyet-i aliye-i kumandanilerden istirham olunur efendim.

Heyet-i Merkeziye-i Reisi²⁷

Ege'deki silahlı direnişe katılıp, cephe kuran milis kuvvetlerin de bütün yiyecek, giyecek, silah, cephane ve para ihtiyacı cephe gerisindeki vilayetlerden temin ediliyordu. Bu vilayetler içerisinde Afyonkarahisar da bulunmakta idi.

d. Afyonkarahisar ve Erkmen'in Kurtuluşu

I. Ordu komutanı olan Ali İhsan Paşa, bir çok kitapta kömürcü, dilenci kılığına girerek Afyonkarahisar ve civar köylere geldiği, düşman hakkında bilgi topladığı anlatılır²⁸.

Hazırlanan plân gereği Nurettin Paşa'nın kumanda ettiği I. Ordu Afyonkarahisar'ın güneyinde mevzilenmişti. Türk orduları gizlilik içerisinde kilometrelerce uzaklıktan topları, arabaları, atları, çadırları ile düşmana 800-1000 m.'ye kadar yaklaşmıştı. 190 bin kişilik bir ordunun ne kadar gizli, ne kadar sessiz ve ne kadar titiz olursa olsun düşmanın burnunun dibine kadar yaklaştığı halde, Yunanlıların haberdar olmaması gâflet içinde bulduklarını gösteriyor. Her gün keşif uçakları ile yaptıkları keşiflerde, Türk askerinin yaklaştığını gördüğü halde ehemmiyet vermemesi, tedbir almaması, kendine çok güvenmesiyle izah olunabilir. Türk askeri içinde bazı hainlerin kaçıp düşmana haber vermesi, o sıra bütün yerleşim birimlerinde Rumlar ve Ermeniler bulunmakta, bunların arasında çıkan kişilerle, casusluk teşkilatının haberleri-

25 Kaygusuz, *a.g.e.*, s. 208-212; Tekeli, *a.g.e.*, s. 121.

26 Tekeli, *a.g.e.*, s. 393.

27 Tekeli, *a.g.e.*, s. 406; Kaygusuz, *a.g.e.*, s. 184.

28 Aygen vd., *a.g.e.*, s. 18.

ne rağmen uyanmamaları hem hayret vericidir, hem de Türkler için bir talihtir. İşte Yunan'ın bu gafleti, Türklerin galibiyeti ile neticelenecek, dört yıldır çekilen acılar, sıkıntılar ve ızdırabın bitmesiyle sonuçlanacaktır.

26 Ağustos 1922 sabahı ağır topçu ateşiyle başlayan Türk Taarruzu, piyadenin hücumu ile engeller birer birer aşıldı. Kolordu Komutanı Fahrettin (Altay)in daha önce anlaştığı Tokuçlarlı Haydar Ağa'nın Yörükmezarı'nda ormanlık arazideki gizli bir yoldan Türk süvarilerini Balmahmut'a, düşmanın arkasını çevirtmesi, Yunan'ın moralinin bozulmasına sebep olmuştur. 27 Ağustos 1922 günü akşam üzeri Türk askeri Afyonkarahisar'a girmiştir. Aynı gün Erkmen de düşman işgalinden kurtulmuştur.

73. Yakın planda Erkmen Tepeleri, arka planda Hisarlık Tepesi

Yunan kaçarken, İzmir İstasyonu binası ile bir çok mahallede yangın çıkarmıştır. Giderken hem Afyonkarahisar şehir merkezinden, hem de Erkmen ve çevre köylerden gasp ve hırsızlıkla pek çok malı götürdüğü gibi, Ermenileri de beraberinde götürmüştür²⁹.

e. Karahisar Mutasarrıflığı'nın Yunan Mezalimi İle İlgili Raporu

Afyonkarahisar Mutasarrıflığı'nın Yunan mezalimine ait 16 Teşrin-i evvel 1338/16 Ekim 1922 tarihli raporu aşağıya çıkarılmıştır:³⁰

29 Polat, a.g.e., s. 117.

30 Yusuf İlgar, "Milli Mücadele Döneminde Afyonkarahisar'da Yunan Mezalimi", *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (Afyonkarahisar 13-14 Nisan 2000)*, İstanbul t.y., s. 395-397.

Yunanlılar son defa Karahisar livası merkezini 13 Temmuz 37/1921'de işgal etmiş ve kuvvetlerini Sandıklı, Çivril, Bolvadin ve Aziziye kazalarına yaymışlar ve Sakarya Muharebesi neticesinde Bolvadin, Aziziye ve Sandıklı kazalarından çekilmiş ve merkez liva köylerinden 115 ve Çivril'den 22 köyü, merkez liva ve Çivril kazası merkezini 27 Ağustos 1338 tarihine kadar işgal altında bulundurmuşlardır. İşgal müddeti zarfında Yunanlıların yaptıkları tahribatları ve barbarlıkları aşağıya çıkarılmıştır: Yunanlılar:

1. İşgalin ilk gününden itibaren masum müslüman halkı zor ve şiddet kullanarak mezalime başlamışlar ve bu zulümlerini işgalin son gününe kadar artırarak devam ettirmişlerdir.

2. Akviran köyüne girdikleri zaman öğle vakti idi. Öğle ezanı okumak için minareye çıkan müezzine **Kuva-yı Milliye'yi çağırıyorsun!** diye silahlarıyla önce müezzini arkasından 25 kişiyi şehit ettikten sonra köyü baştan başa yakmışlardır.

3. Silah aramak bahanesiyle zor kullanarak köy ve kasaba halkını hapis etmiş, dövmüş ve çeşitli işkenceler yapmışlardır. Bir çok kişiyi de Kuvayi Milliyeye malumat vermek töhmetiyle dövmüşlerdir.

4. İstihkam kazmak için müslüman halkı zorla çalıştırmışlar ve bütün tahkimatı angarya yoluyla müslümanlara yaptırmışlardır.

5. Ufak bir bahane ile bazı köyleri yakarak bazı müslümanları makineli tüfek ateşine tutmuşlar, ayrıca kasatura ve süngü ile kadın, çoluk çocuk demeden, önlerine geleni öldürmüşlerdir. Yunanlılar bu zulüm ve vahşetleriyle müslüman Türklerin bütün manevi güçlerini kırarak onları hayvan sürüsü gibi istedikleri şekilde kullanmak; mallarını ise zorla gasp ederek aç ve sefil bir hale getirmek istemişlerdir. Özellikle Deper, Kışlacık, Büyük Kalecik, Küçük Kalecik, Çakır, Çavdarlı, Doğanlar, Olucak, Süğlün, Döğer, Sarıcaova, Liğen (Leğen), Beyköyü, Eğret, İhsaniye köylerini tamamiyle yakmışlardır.

6. Namuslu kız ve kadınların zorla ırzlarına geçtikten sonra bunları siperlere götürmüşler, orada da bunlara pek çok hakarete bulunarak kötü emellerinde kullanmışlardır.

7. Kasabada zaten sınırlı olan çeşmeleri Yunanlılar tutarak suya giden müslüman kadınlara su vermemek ve Ermeni çocuklara taşlatmak suretiyle müslümanların su almalarını engellemişlerdir.

8. Birer bahane ile zenginleri hapis edip kendilerinden para, kıymetli eşya ve kadınların ziynet takımlarını istemişler ve zorla almışlardır.

9. Köylü ve kasabalıların öküz, inek, koyun gibi hayvanlarını toplamışlar, köylünün elinde ancak bir kaç manda ile cılız-zayıf birkaç öküzden başka bir şey bırakmışlardır.

10. Birçok köylerin ev kerestelerini alarak bir kısmını istihkamların yapımında, diğer bir kısmını da odun olarak kullanmışlardır. Özellikle Akçin, Sipsin, Selimiye,

Bavırdı, Alcalı, Kumartaş, Bostanlı, Eski Eymir, Susuz, Ablak], Eydemir, Tefrihiye, köylerinin evlerinin kerestelerini tamamen alıp tahribât yapmışlarve köyleri [evsiz barksız] açıkta bırakmışlardır.

11. Köylerin zâhiresini (tahıllarını) almışlar ve hayvansızlık yüzünden ziraat yapılıpılmamakla birlikte bu sıkıntılara rağmen tarlalarını ekmek isteyenlere de çeşitli zorluklar çıkarmışlardır. Köy bahçelerinde ve bağlarında ve civarlarında bulunan meyveli ve meyvesiz ne kadar ağaç varsa tamamını keserek tahrip etmişler, hatta bağların kütüklerini bile sökmüşlerdir.

12. Yunanlılar bozguna uğrayıp kaçarken Eğret köyüne vardıklarında köylülere hermen yerinde toplayarak kendilerinden memnun olup olmadıklarını sormuşlar ve sert karşılık veren köylülerin harmanlarını ateşe vermişlerdir.

13. Karahisar'ı terk ederken Hükümet binası çevresini, İzmir ve İstanbul İstasyonları çevresinde bulunan binaları ve istasyonları ateşe vermişler ve Karahisar kasabasını yakmak üzere bir tahrip müfrezesi düzenlemişlerdir. Allah'a şükür ki, bu Yunan Yangın Müfrezesi Afyonkarahisar'ı yakmağa vakit bulamamıştır.

14. Yunanlılar Afyonkarahisar'dan kaçarken Ermenilere "*şebri terkediniz, Balmahmud'a kadar gidiniz*" diyerek Ermeni halkından bir kişi bile bırakmadan beraberlerinde alıp götürmüşlerdir.

15. Karahisar'ı terk ederken İmaret Camisi'ne müslümanlardan 600 kişiyi hapsedmişler, bunları diri diri yakmak istemişlerdir. Fakat kahraman ordumuzun yetiştiğini haber alan cesur kadınlarımız camiye hücum etmişler, caminin kilitlerini kırarak erkekleri boşaltmış ve onları ölümden kurtarmışlardır.

16. Müslümanlara asla ticaret yaptırmamışlar, ne kadar dükkan varsa hepsine el koyarak buralara İzmir'den ve çeşitli yerlerden gelen Rum ve Ermenilere vermişler, müslümanları ticaret yapmaktan, alışverişten bu şekilde yasaklamışlardır.

17. Birçok hastalıklı ve frengili Rum kadın ve erkek getirmişler, müslüman halktan kadın ve erkekleri bunlarla temasta bulundurarak müslümanlara frengi ve diğer hastalıkları bulaştırmışlardır.

18. Kasaba mahallelerinden ve köylerinden parça parça gelen (Yunan mezalimi ile ilgili) belgelerin incelenmesinden, Afyonkarahisar merkez ilçesinde 12 mahalle ile 55 köyde çeşitli, korkunç zulüm ve işkenceler yaptıkları tespit edilmiştir.

19. İşbu mahalle ve köylerde 250 şehit, 50 yaralanma, 132 esir, 500 hapis, 3.600 kişiyi dövme, ve çeşitli şekillerde işkence edilmiş, ve 2079 evin yakılarak harap edildiği anlaşılmıştır.

20. Yunanlılar tarafından yakılan ve harap edilen oniki mahallenin zararı dokuz yüz otuz iki bin beş yüz kırk yedi (932.547) liradır. Elli beş köyün zararı ise kırk iki milyon yüz doksan altı bin sekiz yüz altı (42.196.806) liradan ibaret olduğu arz olunur.

Karahisâr-ı Sahib Mutasarrıfı-Ali Rıza.